

Олег Олександрович ПОЛЯНСЬКИЙ*(Науково-дослідний інститут публічного права, м. Київ)***СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ: КЛЮЧОВА РОЛЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ**

У статті здійснено комплексний науковий аналіз архітектури суб'єктів протидії торгівлі людьми в Україні та визначено ієрархічне місце Національної поліції у цій системі. Автор обґрунтовує, що торгівля людьми залишається одним із найбільш деструктивних транснаціональних злочинів, який набув особливої гостроти для України в умовах повномасштабної збройної агресії РФ та масового переміщення населення. У роботі детально розглянуто нормативно-правову базу, зокрема Закон України «Про протидію торгівлі людьми», та розмежовано компетенції ключових суб'єктів: Президента України, Кабінету Міністрів, центральних та місцевих органів виконавчої влади.

Особливу увагу приділено функціональній ролі Національної поліції України як провідного правоохоронного органу у цій сфері. Проаналізовано специфіку діяльності Департаменту міграційної поліції, який наділений широкими повноваженнями щодо запобігання, виявлення та припинення злочинів, пов'язаних із сексуальною та трудовою експлуатацією, незаконним усиновленням, трансплантацією та сутенерством. Висвітлено зміст оперативно-розшукових, адміністративно-правових та процесуальних заходів, що здійснюються поліцією для документування злочинних мереж та розшуку трафікерів.

Автор доводить, що роль Національної поліції у національному механізмі взаємодії є ключовою, оскільки саме на неї покладено основний тягар безпосередньої боротьби зі злочинністю та ідентифікації постраждалих осіб. У висновках підкреслено, що ефективність всієї державної системи протидії торгівлі людьми безпосередньо залежить від результативності роботи поліцейських підрозділів, чия діяльність є фундаментом для подальшого захисту прав жертв та притягнення винних до відповідальності.

Ключові слова: торгівля людьми, система суб'єктів, Національна поліція України, Департамент міграційної поліції, повноваження, правоохоронна діяльність, запобігання злочинності, національний механізм взаємодії, експлуатація, військовий стан.

Постановка проблеми. Торгівля людьми залишається одним із найбільш латентних та деструктивних транснаціональних злочинів, який грубо порушує фундаментальні права людини, нівелює особисту свободу та людську гідність. Для України ця проблема набула особливої гостроти в

умовах повномасштабної збройної агресії РФ. Масове переміщення населення, руйнування соціальних зв'язків, втрата майна та зростання рівня вразливості певних категорій громадян створили сприятливий ґрунт для активізації злочинних угруповань, що спеціалізуються на експлуатації людей.

Ефективність протидії цьому явищу безпосередньо залежить від злагодженості роботи системи суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання торгівлі людьми, надання допомоги постраждалим та притягнення винних до відповідальності. Попри існування розгалуженої нормативно-правової бази, на практиці виникають питання щодо чіткого розмежування компетенцій, міжвідомчої координації та адаптації методів роботи до нових викликів (зокрема, цифровізації злочинності та вербування через соціальні мережі).

Центральне місце у цій системі посідає Національна поліція України. Саме на органи поліції покладено критично важливі функції: від оперативно-розшукової діяльності та виявлення складних мереж трафікерів до превентивної роботи серед груп ризику. Проте динамічна зміна форм експлуатації (трудова, сексуальна, примусове залучення до жебрацтва чи злочинної діяльності) вимагає постійного переосмислення повноважень поліції та пошуку шляхів удосконалення її взаємодії з державними структурами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством.

Таким чином, науковий аналіз ролі та специфіки повноважень Національної поліції в загальній системі суб'єктів протидії торгівлі людьми є не лише теоретично значущим, а й практично необхідним для формування дієвої стратегії захисту громадян в умовах воєнного стану та у період повоєнного відновлення.

Питання протидії торгівлі людьми та функціонування правоохоронної системи у цій сфері перебувають у центрі уваги багатьох українських та іноземних науковців. Теоретичне підґрунтя дослідження формується на основі праць фахівців у галузі адміністративного, кримінального права, кримінології та теорії державного управління, зокрема О. М. Бандурки, Т. І. Возної, В. О. Галуцька, В. М. Гаращука, І. П. Голосніченка, Є. В. Додіна, Р. А. Калюжного, С. В. Ківалова, З. Р. Кісіль, Л. В. Ковалю, Т. О. Коломосьця, В. К. Колпакова, Є. Б. Кубко, О. В. Кузьменко, В. І. Курила, Г. Л. Кохан, В. М. Куца, К. Б. Левченко, Я. Г. Лизогуба, О. М. Надьон, А. М. Орлеана та ін.

Метою наукової статті є системне розкриття архітектури суб'єктів протидії торгівлі людьми в Україні та обґрунтування провідної ролі Національної поліції у цій системі як головного органу, що забезпечує безпосередню оперативну реакцію, розслідування та координацію заходів щодо виявлення постраждалих. Дослідження спрямоване на критичний аналіз правових та організаційних механізмів, які дозволяють Національній поліції ефективно виконувати свої функції в умовах динамічних змін криміногенної обстановки, спричинених військовою агресією.

Виклад основного матеріалу. Конкретизуючи перелік суб'єктів

уповноважених на протидію та запобігання торгівлі людьми розглянемо норми статті 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми», де надано вичерпний перелік таких суб'єктів. До них відносяться: «1) Президент України; 2) Кабінет Міністрів України; 3) центральні органи виконавчої влади; 4) місцеві органи виконавчої влади; 5) закордонні дипломатичні установи України; 6) заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми. У здійсненні заходів, спрямованих на попередження протидії торгівлі людьми, беруть участь органи місцевого самоврядування, а також, за згодою, підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, громадські організації та окремі громадяни¹».

Розглянемо детальніше перелік функцій та повноважень, щодо протидії злочину даного типу, покладених на кожен з вище-перерахованих уповноважених на таку діяльність суб'єктів.

Згідно статті 5-1 ЗУ «Про протидію торгівлі людьми» на Президента України покладено завдання «визначати центральний орган виконавчої влади, який є національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми²». У відповідності до вище-згаданого нормативно-правового акту Кабінет Міністрів України уповноважений на «1) спрямування і координацію роботи суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми 2) визначає: б) процедуру встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; в) порядок утворення та функціонування Єдиного державного реєстру злочинів торгівлі людьми; 3) затверджує: а) Державну цільову програму у сфері протидії торгівлі людьми та здійснює контроль за її реалізацією; б) Національний механізм взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, та контролює його реалізацію; в) форму опитувальника щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, та довідки про встановлення її статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; г) форму довідки, що підтверджує факт звернення іноземця чи особи без громадянства за встановленням статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми на території України; г) положення про заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми³».

Органам місцевого самоврядування у відповідності до чинного українського законодавства надано наступні повноваження у сфері протидії торгівлі людьми: «1) забезпечувати проведення соціальної роботи та надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми; 2) організовувати проведення інформаційних кампаній, у тому числі з використанням медіа; 3) забезпечувати створення і підтримку “гарячих ліній”, пунктів консультування та розповсюдження інформаційно-просвітницьких матеріалів з питань попередження торгівлі людьми; 4)

¹ Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

² Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

³ Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

співпрацювати з об'єднаннями громадян з питань попередження торгівлі людьми; 5) відповідно до визначеної Кабінетом Міністрів України процедури беруть участь у роботі щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми; 6) забезпечують впровадження та функціонування Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; 7) реалізують заходи, що сприяють викоріненню передумов торгівлі людьми, зокрема щодо попередження насильства в сім'ї та дискримінації за ознакою статі; 8) вживають заходів для підвищення рівня обізнаності серед батьків та осіб, які їх замінюють, щодо протидії торгівлі дітьми та осіб, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах¹».

Згідно статті 7 профільного закону до повноважень центральних органів виконавчої влади у сфері протидії торгівлі людьми віднесено «1) формування та реалізацію державної політики у сфері протидії торгівлі людьми; 2) розробку проекту Державної цільової програми протидії торгівлі людьми та забезпечують її реалізацію; 3) розробку проекту Національного механізму взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, та забезпечують його реалізацію; 4) моніторинг діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми; 5) підготовку та оприлюднення у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку щорічної доповіді про стан реалізації заходів у сфері протидії торгівлі людьми; 6) заходи щодо встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, відповідно до визначеної Кабінетом Міністрів України процедури; 7) заходи, спрямовані на: а) викорінення передумов торгівлі людьми, зокрема щодо попередження насильства в сім'ї та дискримінації за ознакою статі; б) підвищення рівня обізнаності щодо протидії торгівлі дітьми серед батьків та осіб, які їх замінюють, та осіб, які постійно контактують з дітьми у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізичної культури та спорту, оздоровлення та відпочинку, судовій та правоохоронній сферах; 8) координацію та контроль за діяльністю закладів допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми; 9) заходи щодо: а) комплексного аналізу стану попередження, виявлення та розкриття злочинів торгівлі людьми; б) попередження, виявлення та розкриття злочинів торгівлі людьми, у тому числі тих, що мають характер транснаціональної організованої злочинності; в) розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування і суду, ухиляються від виконання кримінального покарання за вчинення злочинів торгівлі людьми; 10) заходи: а) прикордонного контролю, спрямовані на попередження і виявлення фактів торгівлі людьми, у тому числі з використанням транспортних засобів, що експлуатуються комерційними

¹ Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

перевізниками; б) системного та комплексного характеру щодо удосконалення безпеки і контролю паспортних та інших документів, що дають право виїзду з України та в'їзду в Україну; в) щодо своєчасного оформлення документів на право перебування в Україні або повернення в Україну; г) щодо репатріації іноземців та осіб без громадянства, які постраждали від торгівлі людьми; г) щодо примусового видворення з України іноземців та осіб без громадянства, які порушили законодавство про протидію торгівлі людьми¹».

Встановивши перелік суб'єктів уповноважених на протидію торгівлі людьми, розглянувши окремо повноваження покладені на кожного з них, перейдемо до встановлення переліку органів виконавчої влади, що прямо або безпосередньо залучені до процесу превенції та протидії досліджуваному в даній статті злочину. Це потрібно з метою встановлення тої чи іншої ролі, що відіграє кожен з них в боротьбі з торгівлею людьми. Як наслідок, отримані знання стануть підґрунтям для визначення місця Національної поліції України в системі суб'єктів запобігання та протидії торгівлі людьми в Україні.

До центральних органів виконавчої влади уповноважених на протидію торгівлі людьми належать Кабінет Міністрів України, Міністерство соціальної політики України, яке є національним координатором в сфері протидії торгівлі людьми, Міністерство внутрішніх справ України, що координує діяльність Національної поліції України, яка в свою чергу є правоохоронним органом підслідності якого охоплює торгівлю людьми, Міністерство юстиції України, яке проводить правове супроводження жертв даного злочину, здійснює юридично-роз'яснювальну інформаційну кампанію щодо боротьби з даним явищем; Міністерство закордонних справ України, представляє інтереси громадян, що є потерпілими від даного типу злочину й перебувають закордоном, Міністерство охорони здоров'я України здійснює заходи спрямовані на реабілітацію та лікування потерпілих, Міністерство освіти і науки України проводить інформаційні кампанії, з метою поширення необхідної інформації серед населення, що здобуває освіту, Міністерство економіки України, реалізує фінансову допомогу та супровід жертвам даного злочину, Міністерство культури та інформаційної політики України, здійснює поширення інформації про даний тип злочину серед різних верств населення.

Можна прийти до висновку, що кожна з даних державних інституцій здійснює свій вагомий та необхідний внесок в протидію досліджуваному в даній роботі явищу. Боротьба та протидія досліджуваному типу злочинів охоплює широкий перелік органів виконавчої влади, так як жертви таких злочинів потребують лікування, злочини мусять бути розслідуваними, винуватці встановленими та покараними, інформаційна кампанія щодо запобігання та протидії потребує широкого залучення про-владних

¹ Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

державних інституцій з метою забезпечення очікуваного, належного ефекту. Водночас, варто відзначити, що серед вище-описаних центральних органів виконавчої влади уповноважених на протидію торгівлі людьми провідну роль займає Національна поліція України.

У відповідності до статті 11 профільного закону щодо боротьби з торгівлею людьми, протидія злочинам даного типу «є невід'ємною складовою частиною діяльності органів Національної поліції по боротьбі із злочинністю, які, зокрема, здійснюють заходи щодо виявлення злочинів торгівлі людьми, осіб, які постраждали від торгівлі людьми, встановлення осіб - торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності шляхом реалізації організаційних, оперативно-розшукових, адміністративно-правових, процесуальних, аналітично-дослідницьких, інформаційних та інших заходів¹».

Тобто даний тип злочину знаходиться повною мірою в сфері підслідності органів Національної поліції України. Загалом до завдань НПУ щодо боротьби зі злочинном досліджуваного в даній роботі типу належить: «удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії торгівлі людьми; запобігання торгівлі людьми, її первинна профілактика; боротьба із злочинністю, пов'язаною з торгівлею людьми, кримінальне розслідування та переслідування; захист та допомога постраждалим від торгівлі людьми; Здійснення моніторингу у сфері протидії торгівлі людьми; міжнародне співробітництво у сфері протидії торгівлі людьми. Зазначені завдання співвідносяться із Планом дій Організації з безпеки і співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) з боротьби з торгівлею людьми, що забезпечує правову основу для діяльності ОБСЄ на підтримку зусиль країн-учасниць ОБСЄ щодо протидії торгівлі людьми. Він містить основні рекомендації щодо дій на національному рівні, відомі як “3Ps”, до них належать: – профілактика, зокрема й підвищення рівня обізнаності й усунення першопричин; – переслідування, зокрема й розслідування та співпраця з міжнародними правоохоронними органами; – захист прав жертв, зокрема допомога та компенсація²». Відмітимо також, що «основне завдання органів Національної поліції України у процесі взаємодії з державними та громадськими інституціями щодо попередження торгівлі людьми – підвищення ролі превентивної діяльності у сфері протидії злочинності й упровадження відповідних локальних програм у рамках єдиної політики, сформованої Міністерством внутрішніх справ (далі – МВС) передбачає виконання таких дій: – інформувати суспільство про наявну проблему – торгівлю людьми; – поширювати інформацію про: механізми протидії торгівлі людьми, про організації та соціальні проекти, що працюють у сфері запобігання торгівлі людьми, про легальні джерела закордонного

¹ Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

² Combating human trafficking. OSCE, 2020. URL: <https://www.osce.org/combating-humantrafficking>; Небитова Н. Взаємодія органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 11. DOI: 10.32849/2663-5313/2020.11.22

працевлаштування. – сприяти формуванню толерантного ставлення до потерпілих осіб; – висвітлювати питання виконання/ невиконання органами Національної поліції України взятих зобов'язань у протидії торгівлі людьми тощо)¹».

Розглянувши перелік основних функцій, в умовно-узагальненому контексті, що виконують підрозділи поліції з метою запобігання, не допущення скоєння такого типу злочинів, як торгівля людьми, особливості взаємодії даного правоохоронного органу з різного роду державними інституціями в рамках в вище-зазначеного контексту, проведемо науковий аналіз діяльності НПУ щодо безпосередньо протидії досліджуваному в даній статті явищу. Аналіз діяльності даного правоохоронного органу саме під таким кутом дозволить наблизитися до наукової оцінки особистої ролі та персонального внеску НПУ в боротьбу з діяльністю трафікерів. Таким чином слід відзначити, що Національна поліція України налічує в своєму складі спеціальний підрозділ, уповноважений виключно на протидію та запобігання досліджуваному типу злочинів. Такий структурний підрозділ НПУ має назву Департамент міграційної поліції². Варто підкреслити, що законодавець наділив його великою кількістю функцій щодо протидії досліджуваному типу злочинної діяльності. До них відносяться: «1) запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з торгівлею людьми, зокрема щодо сексуальної експлуатації дітей; 2) запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з учиненням незаконних дій щодо усиновлення (удочеріння); 3) запобігання порушенням встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини та застосування допоміжних репродуктивних технологій; 4) попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень у частині насильницького донорства; 5) протидію кримінальним правопорушенням щодо створення або утримання місць розпусти і звідництва, а також у частині сутенерства та втягнення особи в заняття проституцією; 6) запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним з увезенням, виготовленням, збутом і розповсюдженням порнографічних предметів; 7) попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень щодо незаконного переправлення осіб через державний кордон України; 8) виявлення кримінальних правопорушень щодо підроблення документів, печаток, штампів та бланків у сфері міграції, а також їх використання для отримання в Україні правового статусу іноземця; 9) протидію кримінальним правопорушенням у частині службової діяльності та професійної діяльності у сфері міграції; 10) попередження, виявлення та припинення правопорушень, пов'язаних з порушенням установленого

¹ Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми. Посібник для журналістів / ОБСЄ. Київ : ТОВ «Інтертехнологія», 2007. 161 с. URL: <http://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf>; Небитова Н. Взаємодія органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 11. DOI: 10.32849/2663-5313/2020.11.22

² Положення про Департамент міграційної поліції Національної поліції України : затв. наказом Національної поліції України від 22 січня 2021 р. № 52 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

законом порядку працевлаштування за кордоном; 11) оперативно-розшукову діяльність; 12) взаємодію з іншими структурними підрозділами центрального органу управління поліції, територіальними (зокрема міжрегіональними) органами Національної поліції України (далі – органи (підрозділи) поліції), органами державної влади, громадськими об'єднаннями, а також з правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними організаціями і засобами масової інформації у вирішенні питань протидії злочинності; 13) координацію діяльності підрозділів міграційної поліції територіальних органів Національної поліції України (далі – підрозділи МП); 14) за погодженням з керівництвом Національної поліції України заслуховування керівників підрозділів МП з питань, віднесених до компетенції ДМП; 15) розроблення в межах компетенції методичних рекомендацій щодо організації діяльності територіальних органів Національної поліції України у сфері протидії незаконній міграції та торгівлі людьми, методики попередження, виявлення та припинення правопорушень, застосування ефективних методів і форм оперативно-розшукової діяльності, взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування та громадськими об'єднаннями, а також розроблення проєктів нормативно-правових актів з питань діяльності підрозділів МП, опрацюванні розроблених іншими органами державної влади проєктів нормативно-правових актів, унесення пропозицій керівництву Національної поліції України щодо вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності ДМП та підрозділів МП; 16) інформування керівництва Національної поліції України про стан і динаміку злочинності, причини та умови виникнення загроз публічній (громадській) безпеці і порядку, формування пропозицій та узгодження комплексних заходів з підвищення ефективності діяльності підрозділів МП; 17) участь у наповненні автоматизованих інформаційних систем оперативно-розшукового і профілактичного призначення. Забезпечення своєчасного наповнення та належного використання оперативно-розшукових обліків; 18) вивчення передового досвіду правоохоронних органів іноземних держав у сфері протидії торгівлі людьми та нелегальній (незаконній) міграції, участь у наукових дослідженнях і розробленні за їх результатами державних програм боротьби зі злочинністю, а також підготовці інформаційно-аналітичних, методичних матеріалів щодо стану та підвищення ефективності протидії правопорушенням у відповідних сферах; 19) виконання в межах компетенції та відповідно до законодавства України письмових доручень слідчого (дознавача), вказівок прокурора, ухвал слідчого судді, суду, а також запитів уповноважених органів державної влади, установ та організацій, правоохоронних органів іноземних держав або міжнародних організацій, членом яких є Україна, у частині проведення оперативно-розшукових заходів; 20) проведення нарад, науково-практичних конференцій, семінарів, прес-конференцій, брифінгів за напрямками діяльності ДМП; 21) контроль за збереженням державної таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також за

дотриманням поліцейськими, державними службовцями та іншими працівниками ДМП (далі – працівники) режиму секретності; 22) секретне діловодство, зокрема за матеріалами оперативно-розшукової діяльності, а також контроль за дотриманням правил роботи із шифротелеграмами; 23) за дорученням керівництва Національної поліції України розгляд звернень і запитів громадян та народних депутатів України з питань, що належать до компетенції ДМП; 24) організацію та вжиття заходів у межах компетенції щодо дотримання законодавства України про правовий статус іноземців та осіб без громадянства; 25) підготовку в межах компетенції проєктів міжнародних договорів України з питань протидії торгівлі людьми та нелегальній (незаконній) міграції, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави; 26) вивчення обставин і причин надзвичайних подій, що трапилися за участю працівників ДМП, проведення в установленому порядку службових розслідувань за фактами порушення службової дисципліни, ужиття заходів щодо притягнення винних осіб до дисциплінарної відповідальності; 27) організацію та забезпечення у визначеному порядку відбору, розстановки, переміщення і професійного навчання працівників ДМП та дотримання ними службової дисципліни; 28) службову підготовку та стажування поліцейських і державних службовців ДМП; 29) виконання завдань у межах компетенції з мобілізаційної підготовки та готовності до організації та здійснення заходів цивільного захисту поліцейських ДМП; 30) складання протоколів про адміністративні правопорушення в межах компетенції та відповідно до законодавства України¹». Проаналізувавши функції даного структурного підрозділу НПУ варто відзначити, що в загальному сенсі департамент міграційної поліції приймає : «участь у реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми та нелегальній (незаконній) міграції, виявлення осіб, які постраждали від торгівлі людьми, зокрема серед іноземців, та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги та захисту. Попередження, виявлення та припинення правопорушень у сфері торгівлі людьми, міграції та суспільної моралі, зокрема вчинених учасниками та членами організованих груп і злочинних організацій, розшук осіб, які вчинили такі правопорушення²». З метою виконання вище – описаних функцій працівникам департаменту міграційної поліції надано спеціальний широкий перелік повноважень, до яких відноситься можливість: «1) залучати в межах компетенції та за дорученням керівництва Національної поліції України структурні підрозділи центрального органу управління поліції та підрозділи МП для виконання завдань і функцій ДМП; 2) запитувати та отримувати від органів (підрозділів) поліції документи, довідкові та інші матеріали (у письмовій або усній формі), необхідні для прийняття рішень з питань, які належать до компетенції ДМП; 3) надавати

¹ Положення про Департамент міграційної поліції Національної поліції України : затв. наказом Національної поліції України від 22 січня 2021 р. № 52 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

² Положення про Департамент міграційної поліції Національної поліції України : затв. наказом Національної поліції України від 22 січня 2021 р. № 52 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

керівництву Національної поліції України пропозиції щодо створення робочих груп, комісій та консультативно-дорадчих органів за участю представників органів (підрозділів) поліції, а також інших органів державної влади; 4) за дорученням керівництва Національної поліції України в межах компетенції перевіряти стан виконання підрозділами МП законодавства України, наказів, доручень, рішень нарад керівництва Національної поліції України; 5) погоджувати кандидатуру претендента на посаду керівника підрозділу МП та його заступника, а також звільнення їх з посади; 6) накопичувати в процесі інформаційно-аналітичної діяльності статистичні, аналітичні, службові та інші матеріали за напрямками діяльності ДМП, обробляти персональні дані в межах повноважень, передбачених законом; 7) користуватися базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та інших органів державної влади, державною системою урядового зв'язку, а також іншими технічними засобами, передбаченими законодавством України; 8) забезпечувати збереження службової документації та іншого майна, що зберігається в установленому порядку в спеціально обладнаних приміщеннях ДМП¹».

Підводячи підсумок аналізу прав та повноважень Департаменту міграційної поліції, варто відзначити, що на законодавчому рівні працівникам даного структурного підрозділу поліції надано достатньо широкий перелік прав та повноважень. Шляхом їх реалізації працівники ДМП здійснюють як превентивну так контр-діяльність відносно торгівлі людьми. Цей підрозділ є основним правоохоронним суб'єктом протидії торгівлі людьми, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, документування, розслідування злочинів даного типу. Керівництво НПУ та МВС України фактично виконують координаційні функції, здійснюють регулювання та супровід його діяльності.

Розглянувши особливості діяльності ДМП, на який покладено основний тягар правоохоронної діяльності в рамках боротьби з торгівлею людьми, перейдемо до аналізу законодавчих особливостей юридичної відповідальності, що передбачена за злочини даного типу. З вище-вказаною метою перейдемо від загального й умовного переліку діянь, що вже було проаналізованого в рамках даної роботи, до вивчення встановленої законом класифікації та переліку статей кримінального кодексу України, якими передбачається юридична відповідальність за діяння такого типу. Варто повторно наголосити на тому, що всі дані злочини перебувають в площині підслідності Національної поліції України, а конкретніше в сфері повноважень Міграційної поліції. До злочинів, що умовно мають характер діяння, що частково або в повному обсязі підпадає під термін «торгівля людьми» відносяться: «Стаття 143. Порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин людини; Стаття 144.

¹ Положення про Департамент міграційної поліції Національної поліції України : затв. наказом Національної поліції України від 22 січня 2021 р. № 52 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

Насильницьке донорство; Стаття 149. Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини; Стаття 150. Експлуатація дітей; Стаття 150-1. Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом; Стаття 169. Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння); Стаття 190. Шахрайство; Стаття 303 – сутенерство або втягнення в проституцію, Стаття 302 – створення місць розпусти і звідництво, Стаття 300 – ввезення, розповсюдження творів, що пропагують культ насильства та жорстокості¹. Всі вище-окреслені типи кримінальних правопорушень так чи інакше пов'язані з торгівлею людьми, а саме встановлюють відповідальність за вчинення всіх її типів. Саме тому визначення такого переліку дає більш чітке розуміння того, як злочин досліджуваного типу виглядає на практиці. Водночас в фабулі кожної статті чітко викладено зміст злочину, і верхню та нижню межу покарання. Аналіз даної інформації надає можливість усвідомити наскільки значним є покарання за той чи інший тип злочину даної категорії.

Розглядаючи діяльність Національної поліції України через призму перебування даного правоохоронного органу в якості структурного елементу в національному механізмі суб'єктів, що здійснюють заходи в сфері протидії торгівлі людьми відзначимо, що НПУ є основним і єдиним правоохоронним органом до компетенції якого належить протидія кримінальним правопорушенням цього підтипу. Тобто його роль в вище-зазначеному механізмі є провідною. У відповідності до постанови Кабінету Міністрів про «Порядок взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» будь – який виявлений факт торгівлі людьми підпадає під реєстрацію та проведення досудового розслідування згідно наявних фактів, навіть у разі коли потерпілий не бажає співпрацювати з уповноваженими підрозділами НПУ в даному напрямку². Враховуючи вище-викладену інформацію, очевидним є факт того, що від результативності виявлення, документування та притягнення винних у скоєнні досліджуваного типу злочину залежить загалом весь державний механізм протидії торгівлі людьми. Як вже було зазначено вище Національна поліція України є правоохоронним органом на який покладено основний тягар боротьби з вище-описаним типом кримінального правопорушення, саме тому її місце серед суб'єктів такої протидії є ключовим, рівнозначним за важливістю та впливом ролі Міністерства соціальної політики, що є національним координатором у сфері протидії торгівлі людьми. Діяльність Міністерства соціальної політики спрямована більша на підтримку жертв даного злочину, координацію дій органів державної влади з метою протидії злочинній діяльності такого типу. Поліція ж в свою чергу суб'єкт що здійснює заходи щодо ідентифікації злочинних схем і злочинців, порятунку

¹ Протидія торгівлі людьми в Україні (збірник законодавчих актів, видання оновлене та доповнене) / Міністерство закордонних справ України, Посольство України у Фінляндії. 2019. URL: https://finland.mfa.gov.ua/storage/app/sites/28/imported_content/5df2c90bdb05a.pdf.

² Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/783-2012-%D0%BF>.

жертв такої експлуатації, затримання та арешту злочинців, що причетні до злочинів, здійснення з вище-викладеною метою міжнародної співпраці. Безпосередньо дані функції реалізуються через діяльність департаменту міграційної поліції. Враховуючи дану інформацію можна з впевненістю стверджувати, що в системі суб'єктів протидії торгівлі людьми вище-описаний правоохоронний орган займає провідну позицію, яка за вагомістю особистого внеску ймовірно займає перше місце серед таких суб'єктів, так як його не можливо порівняти з внеском в боротьбу зі злочином даного типу будь-яких інших суб'єктів національного механізму, що здійснюють заходи в сфері протидії торгівлі людьми. Так, як виявлення, документування, встановлення винних, розслідування обставин вчинення злочину є фундаментом його викорінення. Водночас варто окремо виділити його статус і місце саме в системі органів виконавчої влади, що уповноважені на боротьбу з описаним вище явищем. Він беззаперечно є одним основним серед них. Окрім безпосереднього розслідування злочинів такого типу, поліція також здійснює співпрацю з Міністерством соціальної політики в даному напрямку та органами місцевого самоврядування, та іншими суб'єктами уповноваженими на боротьбу з досліджуваним злочином.

Висновки. Підсумовуючи результати дослідження, відзначимо, що НПУ є основним за вагомістю свого впливу суб'єктом протидії торгівлі людьми в системі органів державної влади України. Так, як силами та засобами даного правоохоронного органу здійснюється найбільший об'єм найскладнішої та найважливішої діяльності стосовно протидії даному типу злочинів. Його місце в системі таких суб'єктів є провідне, ключове та таке від якого залежить результат не тільки протидії злочинам такого типу, а ще й порятунку жертв, попередження подібних дій не правомірного характеру в майбутньому. Працівники поліції часто навіть ризикують власним життям виконуючи оперативні завдання, щодо прихованої інтеграції в злочинні осередки, з метою встановлення фактів торгівлі людьми, їх документування, порятунку жертв. Жоден інший суб'єкт протидії людьми не здійснює подібних за своєю важливістю та складністю і небезпечністю заходів. Тому лідерське місце НПУ в національній системі суб'єктів протидії людьми є науково обґрунтованим фактом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Висвітлення в засобах масової інформації проблеми торгівлі людьми. Посібник для журналістів / ОБСЄ. Київ : ТОВ «Інтертехнологія», 2007. 161 с. URL: <http://www.solor.gov.ua/docs/all/mediua.pdf>.
2. Небитова Н. Взаємодія органів Національної поліції з державними органами та громадськими інституціями у протидії торгівлі людьми в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2020. № 11. DOI: 10.32849/2663-5313/2020.11.22.

3. Положення про Департамент міграційної поліції Національної поліції України : затв. наказом Національної поліції України від 22 січня 2021 р. № 52 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.

4. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 р. № 783. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/783-2012-%D0%BF>.

5. Про протидію торгівлі людьми : Закон України від 20 вересня 2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3739-17>.

6. Протидія торгівлі людьми в Україні (збірник законодавчих актів, видання оновлене та доповнене) / Міністерство закордонних справ України, Посольство України у Фінляндії. 2019. URL: https://finland.mfa.gov.ua/storage/app/sites/28/imported_content/5df2c90bdb05a.pdf.

7. Combating human trafficking. OSCE, 2020. URL: <https://www.osce.org/combating-humantrafficking>.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2025

Oleh OI. POLYANSKY

(Research Institute of Public Law, Kyiv, Ukraine)

SYSTEM OF ENTITIES FOR COMBATING HUMAN TRAFFICKING IN UKRAINE: KEY ROLE AND POWERS OF THE NATIONAL POLICE

The article provides a comprehensive scientific analysis of the architecture of entities for combating human trafficking in Ukraine and defines the hierarchical place of the National Police in this system. The author argues that human trafficking remains one of the most destructive transnational crimes, which has become particularly acute for Ukraine in the context of full-scale armed aggression by the Russian Federation and mass displacement of the population. The work examines in detail the regulatory framework, in particular the Law of Ukraine "On Combating Human Trafficking", and delimits the competencies of key entities: the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers, central and local executive bodies.

Particular attention is paid to the functional role of the National Police of Ukraine as the leading law enforcement agency in this area. The specifics of the activities of the Migration Police Department, which is endowed with broad powers to prevent, detect and stop crimes related to sexual and labor exploitation, illegal adoption, transplantation and pimping, are analyzed. The content of operational-search, administrative-legal and procedural measures carried out by the police to document criminal networks and search for traffickers is highlighted.

The author argues that the role of the National Police in the national mechanism of interaction is key, since it is they who bear the main burden of directly combating crime and identifying victims. The conclusions emphasize that

the effectiveness of the entire state system for combating human trafficking directly depends on the effectiveness of the work of police units, whose activities are the foundation for further protection of the rights of victims and bringing perpetrators to justice.

Key words: *human trafficking, system of subjects, National Police of Ukraine, Department of Migration Police, powers, law enforcement, crime prevention, national mechanism of interaction, exploitation, martial law.*